

NIEUWSBRIEF

NUMMER 14 september 2016

HET BEHOUDEN WAARD

Beelden zeggen soms meer dan woorden. Symbolen, iconen, zoals pas te zien op de Open Monumentendag in ons dorp. Die hebben ons wat te zeggen! Zo ook foto's. In deze nieuwsbrief zijn er heel wat te zien. Foto's van vroeger, die herinneringen en mogelijk nostalgie, weemoed oproepen. Foto's als illustratie, die het beeld compleet maken. Foto's van minder fraaie dingen, die ons een onbehaaglijk gevoel geven. Maar ook foto's van de mooie dingen die er in ons dorp te zien zijn. Dingen ons blij maken en ons doen beseffen: het behouden waard!

Liesbeth Leenman, redactie

Lekker zittend of fietsend genieten van mooie beelden. Genoeg te zien in ons dorp!

MET NAME

LA PREMIÈRE

Een raadselachtige naam

Ieder die een paar woorden Frans kent, weet wat 'la première' betekent: de/het eerste. Maar wellicht zal menigeen zich verbazen deze benaming op een woonhuis aan te treffen. Vooral als dat huis middenin een straat staat, niet eens aan het begin, zoals Troelstrastraat 14. Om de reden van deze naam te achterhalen, moeten we zo'n 60 jaar terug in de tijd. De tijd dat de huidige wijk 'de Peulen' vorm kreeg. Voor die tijd was dit het deltagebied van het riviertje de Giessen, waar deze in de Merwede uitmondde. Een gebied van kreken, riet en modder, gelegen aan de buitenkant van de dijk (Rivierdijk/Peulenstraat/Buitendams). Het gebied werd in de jaren '50 droog gelegd en bebouwd.

De Troelstrastraat: één van de eerste straten van de Peulen

Het noordoostelijk gedeelte van de wijk, met straten, vernoemd naar staatslieden, werd als eerste aangelegd.

En daar komt 'La Première' voor de dag: het was namelijk het eerste huis dat in dat eerste gedeelte Peulen gebouwd werd! Een bijzonderheid, die door de eerste bewoners vereeuwigd werd op de gevel van het huis. La première, het allereerste huis van de Peulen; het is maar dat je het weet.

FOTOWEDSTRIJD

Nu de samenwerking met de gemeente Hardinxveld-Giessendam enkele maanden functioneert, is het tijd voor een eerste evaluatie. Regelmatig komen er foto's binnen. Hierbij valt het op dat de creativiteit erg divers is. Maar dat is juist ook de bedoeling van zo'n fotowedstrijd. Alle foto's die voldoen aan het thema en de andere voorwaarden, worden bekeken. Na afloop van de maand krijgt iedereen de kans om via Facebook te kiezen welke zij de beste vinden uit de voorgeselecteerde drie.

Een ingestuurde foto van Elly Delwel

De maandthema's worden tekens bekend gemaakt in de Gemeentepagina in Het Kompas. U kunt ze ook vinden op de website van Stichting Dorpsbehoud Hardinxveld-Giessendam.

WELSTANDSVRIJ BOUWEN

Het ging allemaal wat anders dan we gehoopt hadden. Dan we afgesproken hadden, zelfs. Minder toezicht past uitstekend in het liberale politieke gedachtengoed. Dat neemt niet weg dat er soms afspraken nodig zijn. Niemand – oké, bijna niemand - vindt het leuk als zijn buurman een hoog zuurstokroze gebouw in zijn achtertuin bouwt. We leven met een grote groep mensen op een relatief klein stukje aarde. Daarom is het goed dat we rekening houden met onze omgeving. Dat we respectvol omgaan met onze burens. Niet alleen de naaste burens.

Niet elke hoed flatteert

Dat er in nieuwbouwwijken met wat minder toezicht genoeg kan worden genomen zal iedereen erkennen. Maar in de bebouwingslinten, zoals de Rivierdijk, Binnendams, Buitendams en de Parallelweg, moeten we toch wel wat op elkaar kunnen bouwen! Jammer dat de Stichting Dorpsbehoud, die eerst zo goed was betrokken bij het geheel ineens is vergeten. We zullen zien wat er van komt.

STRAATNAMEN

In de nieuwe wijk Morgenslag houden de straatnamen de herinnering aan de riviervisserij hoog, een branche die ooit voor veel welvaart zorgde in het Boven-Hardinxveld van rond 1900. Een van die straatnamen is: IJspakhuis.

Nu we weer een aantal weken zomerse hitte achter de rug hebben, kunnen we ons levendig voorstellen dat het in de tijd zonder elektrische koelinstallaties niet meeviel de versgevangen vis ook vers bij de klant af te leveren. Vis is dan ook bij uitstek een produkt wat je fris wilt houden. De spreekwoordelijke 'rotte vis' zegt tenslotte genoeg!

Gekoelde vis, lekker fris!

Begin 20^e eeuw bedacht men een oplossing voor dit probleem: het ijspakhuis.

In ons dorp stond een ijspakhuis op De Buurt 25. Hardinxveld was rond 1900 de tweede zoetwatervismarkt van Nederland. Vooral zalm en steur werden hier veel gevangen en verhandeld. Vertegenwoordigers kwamen elke dag naar Hardinxveld en kochten wat van hun gading was. Vervolgens moest de vis verder worden getransporteerd naar hotels en restaurants in de stad of naar het Kralingse Veer bij Rotterdam. Dat vervoer gebeurde vooral per raderstoomschepen. Om de vis tegen bederf te bewaren was ijs nodig. Dat werd in de winter met speciale ijszagen uit de bevroren sloten gezaagd en bewaard in het ijspakhuis.

Hier ergens stond vroeger het ijspakhuis van Boven-Hardinxveld

De temperatuur daarin lag rond nul graden, wat men ook in de zomer zo kon houden, doordat de muren uit drie lagen stenen bestonden waartussen zaagsel als isolatiemateriaal was gestopt. Op doktersvoorschrift kon hier ook een stukje ijs worden gekocht om patiënten met hoge koorts te kunnen behandelen.

Door de kanalisering van de rivieren en de waterverontreiniging is de riviervisserij ten onder gegaan.

OPEN MONUMENTENDAG

Zaterdag 10 september 2016 was het zover: Open Monumentendag 2016. In Hardinxveld-Giessendam waren diverse locaties te bezoeken en te bekijken en er was voor iedereen een gratis routebeschrijving met interessante informatie. Ook aan de jeugdige monumentenbezoekers was gedacht. Het thema dit jaar was Symbolen & Iconen.

De organisatie was het resultaat van een samenwerking tussen zes verschillende instellingen:

- De bibliotheek had een speurtocht door een deel van het dorp naar iconen uit de jeugdliteratuur (Pippi Langkous en Pluk van de Pet-teflet).
- In De Koperen Knop ging het over Griekse en Russische iconen. Daar gaven twee iconenschilders uitleg met demonstraties over hoe iconen worden gemaakt en was er een lezing.
- In de voormalige herberg De Witte Swaen exposeerde de Historische Vereniging Hardinxveld-Giessendam bijzondere merklappen.
- in het gebouw van de Vrijzinnigen Hardinxveld-Giessendam ging het over kruizen als religieus symbool.

- De Hervormde Kerk gaf informatie over Christelijke symbolen en hun betekenis. Daar werd ook het orgel bespeeld.
- De Stichting Dorpsbehoud zorgde voor een gratis wandel- en fietsroute die de locaties verbond. In de hierbij horende route-informatie werden ook gegevens opgenomen van een aantal andere panden, die men daarbij passeerde.

Christelijke symbolen en iconschilderingen in de hervormde kerk

(foto's: Bert Nieuwpoort)

MIJN DORP DE PASTORIE NAAST DE OUDE KERK

Een huis van komen en gaan. Dat is het lot van een pastorie. Zelden wonen de bewoners er langer dan een jaar of wat, om dan weer verder te trekken en plaats te maken voor de volgende. De hervormde pastorie in de Peulenstraat, naast de Oude Kerk, is daar geen uitzondering op. En

dat geldt niet alleen voor de bewoners, maar ook voor het pand zelf. De eerste pastorie stamde uit 1756. Hij heeft er bijna 150 jaar gestaan.

De oude pastorie naast de hervormde kerk

In 1890, toen er een nieuwe predikant beroepen moest worden, vond men dat men deze niet in zo'n oud huis kon onderbrengen. Daarom werd er een nieuwe pastorie gebouwd, en niet zo'n kleintje ook! Het huis telde 10 kamers, berekend op een flink predikantsgezin. Aardige anekdote: in de keuken waren in die tijd de ramen geblinddeerd, uit angst dat de dienstboden teveel naar buiten zouden kijken! Naast een royaal optrekje had het gezin de beschikking over een riante tuin. Mijn moeder vertelt dat, toen zij jong was (jaren '30/'40), het huidige kerkplein geheel tuin van de dominee was (toen ds. Stelwagen). Deze herbergde een romantische boomgaard en werd omsloten door een gemetselde muur. In mijn jonge jaren was dat tot iets minder romantischs gereduceerd. In 1965 werd de pastorie uit 1890 namelijk afgebroken en ervoor in de plaats kwam een nieuw pand, ontworpen door architect Donk.

De huidige pastorie

Het werd iets meer teruggeplaatst en lager gebouwd, waardoor het geheel 'een landelijke indruk' kreeg. Over dat laatste valt te twisten, evenals over het uiterlijk van de nieuwe pastorie. M.i. is het totaalplaatje: 'kerk en pastorie' er niet echt op vooruitgegaan. Dat geldt ook voor de tuin van de dominee. Samengaand met de nieuwbouw van de pastorie werd in 1967, waar vroeger de boomgaard was, een parkeerterrein gerealiseerd.

Op deze oude foto: de Kerkweg met rechts de muur, waarachter de tuin van de pastorie

Weliswaar had de dominee nog een flinke tuin, maar het grootste gedeelte werd een geasfalteerd terrein, afgesloten van de weg door een hoog, lelijk, ijzeren hek. De eerste nieuwe predikant die in het nieuwe pand kwam wonen, was dominee Van der Vlist met zijn gezin, in 1968. Wij waren als buurmeisjes dik bevriend met de dochters. We kropen dan ook regelmatig onder het hek door om daar te gaan spelen (en andersom). Voordeel van het hek was dat wij daarachter een fantastische privé-speelplaats hadden! Je kon er heerlijk voetballen, papelillen, rolschaatsen... 's Avonds verzamelde zich daar de hele kinderschaar uit de buurt. Toen er een nieuwe consistorie gebouwd werd, verdween het hek en daarmee de veilige speelplaats. Geen ramp, de pastorie zelf was ook een heerlijke speelplek. Volop ruimte om sluipspelletjes en verstoppertje te spelen. Vier verdiepingen hoog nog wel liefst! Helemaal onderin, onder

het dijkniveau, waren 2 schuren en een garage. In de garage mochten we niet komen, maar in de schuren bouwden we hutjes en huisjes. Mooie jeugdherinneringen! Maar ook de familie van der Vlist vertrok, na bijna 4,5 jaar, uit de pastorie. Gelukkig voor ons kwamen er nieuwe vrienden en vriendinnen, in de vorm van de kinderen Van Schoonhoven. Dit gezin bleef er langer wonen dan welke van haar voorgangers dan ook: wel liefst 22 jaar! We hielden er vriendschappen voor het leven aan over. Maar toch, een pastorie is een doorgangspek; toen ds. Van Schoonhoven in 1996 met emeritaat ging, vertrokken ook hij en zijn vrouw (toen nog maar samen meer) uit dit grote huis. Nadien woonden er, vóór de huidige predikant, nog 2 dominees-families. Hoeveel mensen er totaal in de drie opeenvolgende pastorieën gewoond hebben? Gekomen, gegaan, gekomen, gegaan, gekomen..... Misschien iets om over na te denken als je niet kunt slapen: herders tellen!

Liesbeth Leenman.

(BIJNA) VERGETEN

WOORDEN

Temee, demee, temet, drek, dalijk. Zo nu en dan hoor deze woorden nog gebruiken in ons dorp. Ze hebben allemaal dezelfde betekenis: straks. Van sommige kun je de herkomst achterhalen: temee en temet komen van 'te' en 'mede'. Demee is een verbastering van temee. In 'drek' is 'direct' te bespeuren.

(Drek kan overigens ook een andere, minder frisse, betekenis hebben.)

"Ik kom er (met) drek aan!"

Dalijk is een Hardinxveldse versie van ‘dadelijk’. Zo zie je dat met het voortschrijden van de tijd er verarming in de taal te bespeuren is. Neem nou zo’n simpel woordje als ‘straks’: wie verzint er 5 zulke welklinkende synoniemen als hiervoor genoemd?

OMMETJE

Een Giessendamse wandeling wordt het deze keer. Heen door Buitendams en terug over de Polderweg. Gewoon een lekker stukje lopen.

Buitendams inlopend valt links en rechts de bebouwing op. Naarmate je verder komt zie je dat deze hier en daar best een wat armoedige indruk achterlaat. Ook toen er nog volop welstandstoezicht was, heeft die hier op plekken zeker gefaald. Dat is het eerste gevoel dat je bekruipt. Veel van de verbouwactiviteiten die aan de ooit oorspronkelijke bebouwing veranderingen brachten, hebben er nadrukkelijk geweld aan gedaan. Er werd niet zo nauw gekeken. Het gevolg is dat er een verrommeling optrad, die nauwelijks meer te keren lijkt.

Buitendams: een rommelig straatbeeld

Toch zijn er uitzonderingen. Vooral ook waar nu nieuw gebouwd is. Daar zijn beste mooie huizen bij. Een ook veel van de oorspronkelijke vrijstaande huizen ogen nog wel aardig. Het is gelukkig niet allemaal ‘bagger’.

Wat de oplettende kijker wel opvalt is dat de bebouwing hier soms wel erg dicht op elkaar

staat. Giessendam vormt de overgang van de dichte bebouwingslinten ten westen ervan en de steeds opener wordende linten aan de oostkant. De Boven-Hardinxveldse Rivierdijk laat dat al heel goed zien. Hoewel ook daar zoveel wordt tussen gebouwd, dat er hier en daar al gesproken kan worden van een aaneengesloten lint. En dat is jammer, want dan heb je minder zicht op het landschap erachter.

Dat er naar het westen toe dichter opeen is gebouwd dan richting oosten, heeft alles te maken met de prijzen van de bouwgrond. Al rond 1900 was de grond in Rotterdam zo duur dat bijna niemand die meer kon betalen. Dus toog men steeds verder naar het oosten, de grondprijzen met zich ‘meetrekend’.

Rondkijkend loop je snel. Voordat je het weet ben je op de Zwijnskaade. De Zijdewendekade, zoals die vroeger officieel heette, een van de weinige noord-zuid verbindingen in de Alblasserwaardse polder. Veelal ook de scheiding tussen polders. Dat is hier nadrukkelijk ook zo; het scheidt de Polder Giessendam van de polder Sliedrecht.

Je loopt eerst naar beneden, de dijk af, richting rotonde en die steek je als het ware over om na de hoge brug over de Betuweroute naar rechts de gaan, de Spoorweg op. Daar heb je een pracht uitzicht op beide spoorlijnen, die zo machtig een contrast vormen met de oude middeleeuwse Tiendweg, hier ter onderscheid van de soortgelijke wegen elders, Giessendamse Tiendweg geheten.

V.l.n.r.: Tiendweg, Betuwelijn, Spoorweg en spoorlijn.

Doorlopend zie je rechts langs de spoorlijn, die heet officieel Betuwelijn, nog restanten van de vele volkstuintjes, die hier ooit waren. Onder het motto van veiligheid werden die wegbezuinigd. Ze kostten meer aan administratieve rompslomp en toezicht dan dat ze aan pacht opbrachten. Overal zie je nog restanten van braamstruiken, bessenstruiken en verdwaalde groenten.

Een boom vol appels (rechts) als stille getuige van een vruchtbaar verleden

Langzaam loop je richting bewoonde wereld. Langzaam, omdat je hier ogenschijnlijk minder afwisseling ziet. Misschien aardig om nog even bij de Polderweg naar links te lopen en even uit te rusten op de bank bij de vindplaats van Trijn-tje. Dan ben je al voorbij de eerste plattelandsbebouwing en voor je het weet loop je de overweg Binnendams over om over te steken en via de Damstraat, die vroeger gewoon Binnendams heette, terug te lopen naar Buitendams. Opnieuw zie je in de Damstraat een verscheidenheid aan bebouwing, maar veel minder rommelig dan in Buitendams. Misschien komt dat wel omdat daar het Giessendamse gemeentehuis was. Ooit een deftige omgeving, waar de notabelen van het dorp regeerden.

KIJKEN IS WAT ANDERS DAN ZIEN

Als je vroeger met gebogen hoofd veel naar beneden keek, bijvoorbeeld uit verlegenheid,

kreeg je soms de verwijtende vraag of je naar dubbeltjes zocht. Daar beneden zie je weinig. Kijk eens omhoog. Dat ondervond ons bestuurslid Evert van Lopik, toen hij foto's maakte voor de brochure van Open Monumentendag 2016. Hij fotografeerde een aantal topgevels in het dorp. Een leuke verzameling foto's is het gevolg.

Peulenstraat

Buitendams

Kerkweg

SEIZOENSPLAATJES

Oogst aan de boom en oogst in het potje

Rond de Gondelvaart vaart er een hele stoet zolderbakken over de Giessen

Nog even genieten van het nazomerzonnetje

EEN NAAM VOOR DE NIEUWSBRIEF?

Het is een goede gewoonte om iets een naam te geven. Ouders in verwachting (ja dat zijn ze tegenwoordig allebei: 'wij zijn in verwachting...')

besteden soms uren of dagen aan het vinden van de meest mooie naam. Kleine kinderen benoemen hun knuffels, alles heeft een naam. Wordt het niet eens tijd dat we die ook gaan bedenken voor de 'Nieuwsbrief van de Stichting Dorpsbehoud Hardinxveld-Giessendam'. Inclusief de spaties bevat die naam 63 tekens. Iedereen die zich wel eens met marketing heeft beziggehouden weet dat een naam kort moet zijn. Dus ook die van deze nieuwsbrief. Iets van HG-NIEUWSBRIEF? Wie weet een betere? Reacties graag naar het secretariaat: nieuwsbrief.sdb@gmail.com

WILT U DE NIEUWSBRIEF OOK GRATIS ONTVANGEN?

STUUR UW E-MAILADRES NAAR

NIEUWSBRIEF.SDB@GMAIL.COM

COLOFON

Redactie : Liesbeth Leenman

Tekst : Liesbeth Leenman en Dick de Jong

Foto's : Liesbeth Leenman, Evert van Lopik en anderen

Fotobewerking : Liesbeth Leenman

Secretariaat: Kerkweg 72, 3371 AG Hardinxveld-Giessendam

www.dorpsbehoudhg.nl

dorpsbehoudhg@kpnmail.nl